

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С.СКОВОРОДИ

**ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ
В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Харків 2023

проблеми командної взаємодії з батьками дітей в умовах інклюзивно-ресурсних центрів.....	204
Савченко Л.Л., Сініченкова А.С., Отич Г.О. Психолого-педагогічна допомога дітям з особливими освітніми потребами в умовах воєнного часу.....	206
Сасіна І.О., Гребенюк Т.М. Формування життєвої компетентності осіб з порушеннями зору в процесі соціальної реабілітації.....	210
Север'янова О.А. Соціальний розвиток дітей з порушенням слуху.....	213
Сидорук І. І. Сучасні тенденції професійної підготовки магістрів зі спеціальності 016 «Спеціальна освіта» до соціоосвітнього партнерства у сфері інклюзивної освіти: нормативний підхід.....	216
Синьов В.М., Коваленко В. Є. Принципи побудови структурно-функціональної моделі розвитку та соціалізації школярів з інтелектуальними порушеннями в середовищі позашкільної освіти.....	221
Старик О.В. Формування навичок самостійності під час освітнього процесу в студентів з особливими потребами.....	225
Старик С.В., Старик О.В. Характеристика прокрастинації в студентів з особливими освітніми потребами у період навчально-професійної адаптації.....	228
Старинська О.В. Інноваційні психологічні технології розвитку соціального інтелекту здобувачів освіти із особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі.....	231
Стрельніков В.Ю. Створення здоров'язбережувального і безпечного освітнього середовища в закладах неперервної освіти в умовах воєнного стану.....	235
Супрун М.О. Галина Станіславівна Піонтківська та вітчизняна дефектологія.....	239
Супрун Д.М., Супрун М.О. Методологічні орієнтири на підготовку майбутніх спеціальних психологів до позашкільної виховної роботи із учнями різних типів спеціальних закладів освіти як вимога часу.....	242
Таранченко О.М. Соціальна дієздатність учнів з ООП як основа для соціонавчального інтегрування.....	247
Тельна О.А. Особливості фахової підготовки майбутніх психолого-педагогічних працівників до роботи в інклюзивному освітньому середовищі в умовах воєнного стану.....	251
Терехова І.Ю. Здоров'язбережувальна діяльність на індивідуальних заняттях з розвитку слухового сприймання мовлення та формування вимови.....	255
Трубавіна І.М., Чередниченко О.Ю., Недря К.М. Актуальність законодавчого та нормативно-правового врегулювання питань безпекового забезпечення освітнього середовища в умовах воєнного стану.....	259
Удич З.І. Адаптація здобувачів з особливими освітніми потребами до	

7.Турищева Л.В. Психокорекційні ігри в роботі педагога. – Х.: ВГ «Основа», - 2007. – 160 с. – «Профільне навчання».

Трубавіна І.М.

Доктор пед наук професор,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковорди
Чередниченко О.Ю.

Канд. економ наук, доцент,
Інститут підготовки юридичних кадрів для СБУ
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Недра К.М.

Канд. істор.наук, доцент,
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОГО ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ БЕЗПЕКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою. Метою освіти проголошено всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [2].

Якість освіти - відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам зацікавлених сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості. Законодавство України про освіту ґрунтується на Конституції України та складається із спеціальних законів, інших актів законодавства у сфері освіти і науки та міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Освіта дає людині в житті вибір, яким вона може скористатися для покращення якості життя, досягнення своєї мети. Після навчання людина набуває певних компетентностей (життєвих, професійних, загальних, соціальних та ін.), які і сприяють їй у покращенні якості життя та реалізації її

планів. Нажаль в умовах воєнного стану або в інших, так званих форс-мажорних умовах, набуття якісної освіти ускладнюється. Як слідство, виникає питання про формування під час війни у здобувачей освіти не тільки вищеперелічених компетентностей, а й інших, таких як навички виживання та збереження життя і здоров'я. Яким повинен бути їх перелік, якими повинні бути професійні функції педагогічних працівників, керівників закладів освіти під час війни-нове питання педагогічної теорії, яке ставить сьогодення. Існуюча система підготовки освітян була спрямована на підготовку фахівців в умовах миру і для мирного застосування набутих навичок. Зараз йде війна і паралельно, шляхом проб і помилок, відбувається процес формування життєвих компетентностей у всіх учасників освітнього процесу для виживання і збереження життя і здоров'я. Виникає питання, як цей процес унормувати, передбачити формування нових освітніх компетентностей в умовах війни, які відсутні в законодавстві України про освіту, професійних стандартах викладача та керівника закладу освіти.

Але діюче законодавство не містить норми, що регулюють набуття компетентностей і цінностей в умовах війни, не врегульовує і якість освіти в умовах воєнного стану. Умови набуття компетентностей здобувачами освіти різняться в залежності від загроз і небезпек в місцевій громаді, наявних умов для освіти і життя, від місця перебування осіб (знаходження за кордоном держави, в місцях компактного проживання поза межами своїх громад тощо).

Як уже було сказано вище, сьогодні забезпечення вищенаведених умов отримання освіти неможливо або суттєво ускладнюються, перш за все з причин безпекового характеру. Умови воєнного стану внесли суттєві корективи в учбовий процес. Навіть ЗНО сьогодні в Україні замінено на мультипредметний тест для випускників ЗЗСО. Увага в українській освіті приділяється перш за все безперервності освіти і цінностям, які проголошені в законодавстві про освіту, через формування у здобувачей освіти досвіду безпечної поведінки і української ідентичності. У більшості регіонах освіта здійснюється онлайн теж задля безпеки учасників освітнього процесу. Зазначимо, що в закладі освіти відповідальність за їх життя і здоров'я несуть педагогічні працівники і керівники закладів освіти. Доречі, в них до цього не враховували ризики, небезпеки і загрози воєнного стану.

Закон України «Про повну загальну середню освіту» (ст.1) дає сьогодні таке визначення безпечного освітнього середовища – це «сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території закладу освіти алкогольних

напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин» [2]. Але, як бачимо, загрози і небезпек воєнного характеру це визначення не містить. До речі, в законах України «Про вищу освіту», «Про освіту» взагалі питанням безпеки уваги не приділяється. Тобто законодавець у всіх спеціальних законах, які регулюють нормативне забезпечення освітнього середовища, взагалі не розглядав питань безпеки на рівні військової безпеки, техногенної чи іншої безпеки нелокального характеру. І відповідно, який закон є – такий і напрям роботи, перелік функцій і компетентностей, вимог підготовки для педагогічних працівників тощо.

Аналіз наукових праць з проблеми [1,3,4,5] привів до висновків, що:

1. У визначенні поняття безпечного освітнього середовища треба керуватися не тільки компетентнісним, але й ризикоорієнтованим підходом, що дозволяє поєднати зусилля освітян і фахівців з безпеки. Враховувати треба ризики, небезпеки і загрози в закладі освіти внаслідок воєнного стану.

2. Небезпека – це певний імовірний неконкретизований вплив на об'єкти та процеси негативних чинників зовнішнього або внутрішнього формування. Підвищена ймовірність небезпеки, її характеристиками є : наявність дії, що підвищує небезпеку, багатоаспектність, динамічність та перманентність.

3. Небезпека є об'єктивно наявною, але не фатальною можливістю нанесення шкоди, джерелом виникнення загрози, що має ймовірнісний характер.

4. Ризик небезпеки – це потенційна можливість настання несприятливих подій. Ризик і загроза є подіями у теперішньому часі, вони зменшують ризик безпеки, а небезпека – можлива подія у майбутньому.

5. Підхід до ідентифікації ризиків, загроз і небезпек повинен бути ідентичним. Це дозволить проводити єдину безпекову політику в освітній сфері в усіх її ланках і на всіх рівнях і надасть можливість на базі відповідних норм закону створити підзаконну (відомчу) нормативну базу (інструкції, положення і т.д.), що в свою чергу допоможе створити реальний механізм забезпечення безпеки освіти.

Наприклад, в умовах воєнного стану до небезпек належать: обстріли, застосування хімічної, ядерної, бактеріологічної зброї, пожежа, вибухонебезпечні предмети, інформаційно-психологічні спецоперації, відсутність зв'язку, світла, тепла, води, і як слідство незадоволення базових і спеціальних потреб, які необхідні для виживання і освіти. Тут доцільним є вироблення алгоритм дій в таких ситуації у всіх учасників освітнього процесу, відповідальність за недотримання якого лежить на них самих. Також для захисту від небезпек потрібні безпечні освітні середовища, у т.ч. обладнані сховища, де можна проводити повноцінний освітній процес, безпековий дизайн з визначеними вимогами до нього, засоби захисту на всіх учасників освітнього процесу.

До загроз належать: інформаційно-психологічна, терористична, фізична, вибухова, радіаційна, хімічна, бактеріологічна, переривання освіти, відсутності можливості задовольняти базові потреби і вміння виживати в звичайних умовах

і працювати (без світла, інтернету, газу, води тощо) тощо. Ці загрози реально не дають можливості жити, реалізуючи права людини, порушують їх і треба навчити учасників освітнього процесу жити в таких умовах (в підвалі, під обстрілами тощо) і продовжувати освіту і професійну діяльність. Тут постає питання про національно-патріотичне виховання як складову національної безпеки, про безпековий дизайн, навчання діяти за алгоритмом без зв'язку тощо.

До ризиків відносимо: смерть, поранення, психологічна травма, стрес та його наслідки, полон, потрапляння в окупацію, заручництво, тероризм, травми, поява «точки переходу» в освіті. Тут доцільна профілактична робота з формування культури безпеки у всіх учасників освітнього процесу, відпрацювання правил поведінки, надання допомоги, у т.ч. домедичної, підготовка вчителів до безперервної освіти, а психологів до роботи з психологічними травмами.

Вміння реагувати на загрози, ризики і небезпеки в умовах воєнного стану у всіх учасників освітнього процесу стануть формуватися у них через появу в законодавстві про освіту, про середню освіту, про вищу освіту нового тлумачення поняття безпечного освітнього середовища. Воно повинно враховувати небезпеки, ризики і загрози воєнного стану. Це дозволить розробити в системі освіти нові відомчі документи щодо збереження життя і здоров'я всіх учасників освітнього процесу. Пересічному освітянину без спеціальної підготовки, якої сьогодні не було ні в кого з освітян, дуже важко розрізняти ці категорії, йому як раз і потрібен механізм, алгоритм дій, визначення та тлумачення, які і повинні міститися як в законодавчих, так і в нормативних актах. Для цього при підготовці запропонованих змін у нормативні і законодавчі акти, на нашу думку, потрібно залучити фахівців у сфері безпеки та освітян. А їх підготовчу роботу з цих змін здійснювати у форматі робочих груп, що забезпечить поєднання вузького профілю з конкретними потребами в громаді. Вже після унормування проблеми доцільно відкоригувати існуючі професійні стандарти освітянам. Вони мають включати вимоги до їх професійної компетентності в умовах воєнного стану. Потім можна говорити про зміни в програмах підвищення кваліфікації освітян, зміни в освітніх програмах підготовки вчителів.

Література

1. Методичні рекомендації «Організація безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану» / О. М. Грушевечук та ін. Луцьк : Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Волинської області, 2022. 49 с.
2. Про освіту : Закон України від 16.07.2019р. № 10-р/2019 : станом на 07.01.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 07.01.2023)
3. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. 2-ге вид., переробл. Київ : НІСД, 2015. 348 с
4. Романчик Т. В. Небезпека, загроза, ризик: аналіз термінологічного апарату теорії економічної безпеки. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*, 2020, №17. С. 257-267.
5. Теоретико-методичні основи протидії дитячій праці в Україні : навч-метод. посібник / за заг. ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної. Київ : Юрисконсульт. 2006-2007. 334 с.